

2002-ben a bruttó keresetek reálértéke a teljes munkaidőben foglalkoztatottak körében 12%-kal, a nettó kereseteké 13,6%-kal emelkedett, amire évtizedek óta nem volt példa. Ennek okait és összetevőit a 2002. decemberi GHT-ban részletesen bemutattuk a háromnegyed évi adatok alapján. Ebben a tájékoztatóban először röviden ismertetjük a tavalyi bér-tendenciákat, immár a teljeskörű éves adatok alapján. Az írás központi témája azonban a háztartások megtakarítási hajlandósága csökkenésének a problémája, s ennek a nemzetgazdaság pénzügyi egyensúlyára való hatása.

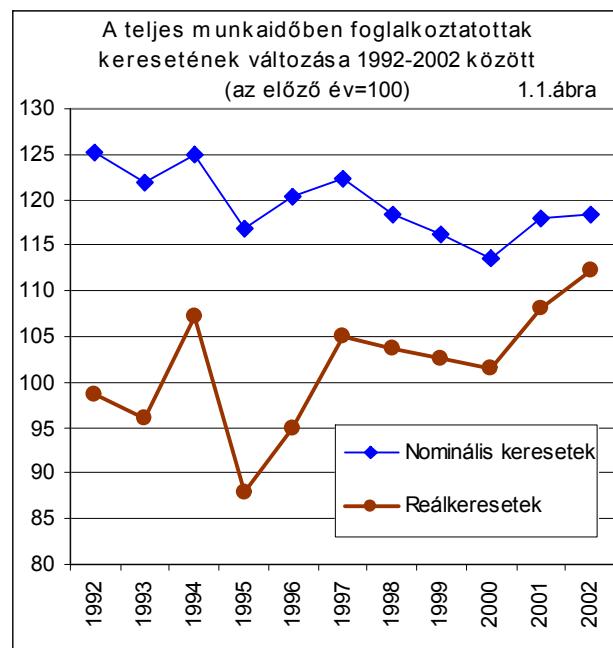
2002-ben a háztartások összes jövedelmei – beleértve a társadalmi juttatásokat és a vállalkozási jövedelmeket is - becsléseink szerint reálértékben 9-10%-al emelkedtek. Ezzel szemben a háztartások megtakarítási hajlandósága számottevően visszaesett. A háztartások a jelentősen megemelkedett jövedelmekből lényegesen kisebb nettó pénzügyi megtakarítást képeztek, mint egy évvel korábban. Ez azért különösen aggasztó, mert tavaly a pénzügyi eszközökön elért reálhozamok – ha teljes mértékben nem is biztosították az inflációs értékvesztés kompenzálását – nem voltak alacsonyabbak, mint a korábbi évek átlagában. 2003-ban azonban a banki kamatok jelentős csökkenése következett be, ami az erősen negatív reálkamat következtében a megtakarítási hajlandóság szempontjából erre az évre még rosszabb kilátásokra enged következtetni.

Tavaly az év második felében elsősorban a lakáshitelek állományának ugrásszerű növekedése okozta a nettó megtakarítások drámai csökkenését, amit a használt lakások vásárlására felvett jelzálog-hitelek állami kamattámogatása és személyijövedelemadó-kedvezménye váltott ki. A havi 50 milliárd forintos szinten stabilizálódó lakáshitel-felvétel számottevően csökkentette a háztartások nettó finanszírozási képességét.

A bérek növekedése 2002-ben Magyarországon

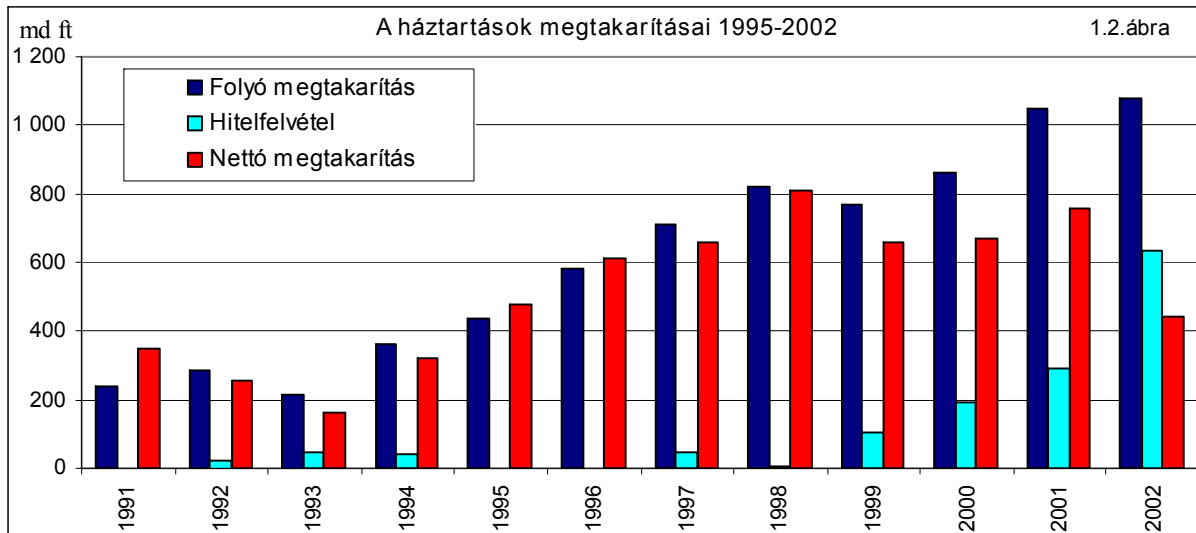
2002-ben Magyarországon a bruttó nominális keresetek 18, a nettó keresetek 19,6%-kal emelkedtek. Ez reálértékben is igen magas, 12,1 illetve 13,6%-os növekedést jelent.

Mivel már az előző évben is számottevő mértékű reálbéremelés történt, összességében a két év alatt a bruttó reálbérek 21%-kal haladták meg a 2000. évi szintet. Mint az 1.1 ábrából látható, a bruttó reálkeresetek növekedése a kilencvenes évek folyamán igen hektikus ingadozásokat mutatott (főként az áremelkedés ütemének a függvényében). 1997-2000 között azonban a reálbérek meglehetősen kiegyensúlyozottan – évente átlagosan 1,5-5%-kal emelkedtek. Ez négy év alatt összességében csak kismértékben haladja meg a GDP volumenének a növekedését, tendenciája viszont azzal éppen ellentétes irányzatú: míg a GDP növekedése 1997-2000 között folyamatosan gyorsult, addig a reálbérek növekedése fokozatosan lassult, s 2000-ben – az igazi sikerévből – már mindössze 1,5% volt. Ezt követően került sor a reálbérek kiugró emelésére 2001-2002-ben.

Pénzügyi megtakarítások

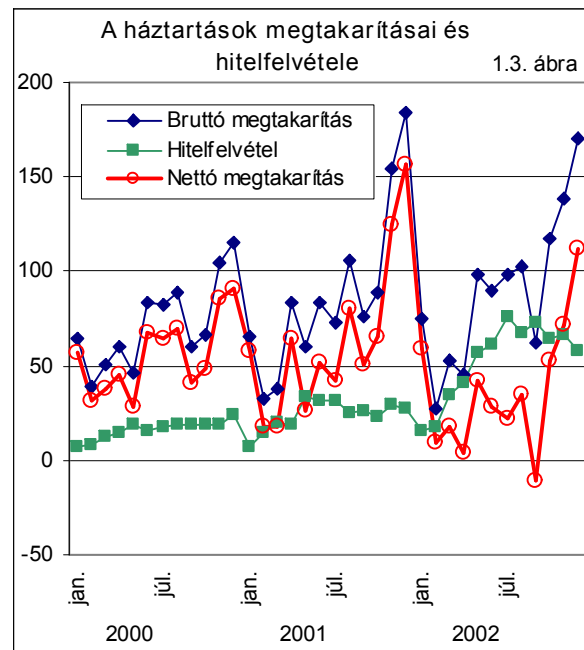
2002-ben, miközben a jövedelmek rekordütemben nőttek, a háztartások pénzügyi megtakarításainak minden mutatója romlott. A folyó (bruttó) pénzügyi megtakarítások minimális mértékben, mindössze 30 milliárd forinttal nőttek, a hitelfelvétel viszont 340 milliárd forinttal emelkedett, aminek következtében 2002-ben a lakossági *nettó* megtakarítások (443 milliárd forint) az előző évnek alig több mint a felét (58%-át) tették ki (1.2.ábra).

Operacionális finanszírozási képesség

Még nagyobb a lakossági megtakarítások csökkenése, ha a nominális megtakarításokból kivesszük a kamatokba foglalt inflációs kompenzációt, azaz a nettó megtakarításokból kiszűrjük az inflációs értékvesztés kompenzálására szolgáló kamatszint változásának a hatását. Ezzel ki tudjuk küszöbölni a kamatok (az infláció) változásának a hatását. Az operacionális nettó finanszírozási képesség mérőszáma lényege, hogy a kamatok azon részét számolja csak el jövedelemként, amely az inflációt meghaladja. Ez különösen akkor fontos mutató, amikor a kamatok jelentősen csökkennek, s ez jelentősen befolyásolja a nettó megtakarítások változását.

Az így kapott összeg a háztartások ún. *operacionális nettó finanszírozási képessége*, amely az előző évi 387 milliárd forintról 2002-ben 167 milliárd forintra zsugorodott. Ha tehát a kapott kamatokat figyelmen kívül hagyjuk, akkor a tényleges megtakarítás az előző évnek kevesebb, mint a fele.

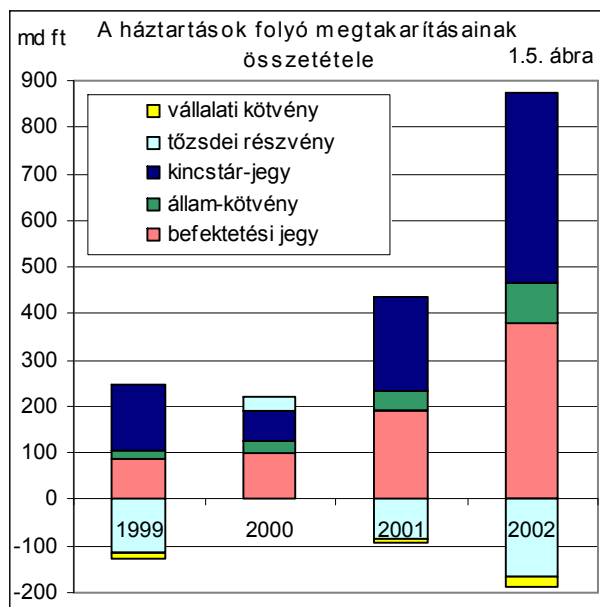
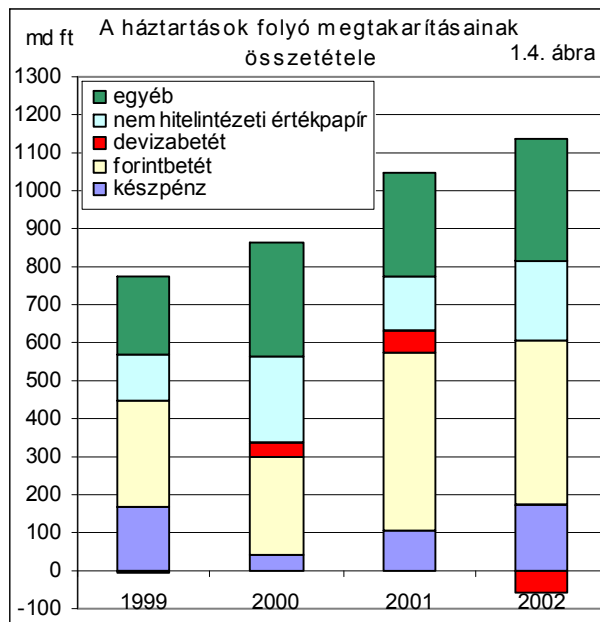
A lakosság megtakarítási hajlandóságának ez a kedvezőtlen változása két tényező következménye volt:

1. 2002-ben a folyó megtakarítások (a jövedelmekből megtakarított összeg, amelyet bruttó megtakarításnak is neveznek) alig nőtt. 2002-ben a bruttó megtakarítások összege mindössze 1079 milliárd forintot tett ki, ami csak 30 milliárd forinttal haladja meg a megelőző évet. A *megtakarítási hajlandóság* csökkenése elsősorban azzal magyarázható, hogy a jövedelmek emelkedésével és a jövőbeni pozitív kereseti várakozásokkal párhuzamosan felszínre tört a korábbi – szűk – esztendőkből elhalasztott kereslet. A növekvő fogyasztási keresletet a háztartások részben a magasabb folyó jövedelmekből, részben fogyasztási hitelekkel finanszírozták. Rontotta a megtakarítási hajlandóságot a befektetési lehetőségek szűkülése is. A banki kamatok hagyományosan nem a legmagasabb hozamú befektetések, az egyéb megtakarítási formák pedig egyre megbízhatatlanabbá váltak.

A megtakarítások összetétele ennek megfelelően változott 2002-ben (1.4. ábra). A devizabetétek összege csökkent, ami a hozamok és árfolyamok változása alapján racionális magatartásra utal. Viszont a forintmegtakarítások is alacsonyabb összegűek voltak, mint egy évvel korábban.

Növekedést 2002-ben csak a nem-hitelintézeti értékpapírok és az egyéb megtakarítások (nyugdíjpénztár, életbiztosítás) mutattak (1.5. ábra). A nem-hitelintézeti értékpapírok közül egyértelműen a befektetési jegyek és az állampapírok (államkötvények és kincstárjegyek) voltak a megtakarítások fő célpontjai, a részvényekbe fektetett összegek csökkentek, elsősorban az árfolyamok esése miatt. A háztartások a kilencvenes évek végi pár évig tartó fellendülés után láthatólag kiszorulnak a pangó és hektikusan mozgó részvénypiacról.

2. Miközben a folyó megtakarítások alig nőttek, a háztartások hitelfelvétele az év folyamán ugrásszerű növekedést mutatott. A fogyasztási és egyéb hiteleknel a növekedés éves szinten elenyésző, sőt tavaly az év végén az MNB adatai szerint – meglepetésszerűen – jelentősen visszaesett.

A lakáshitelek felvétele azonban az év folyamán folyamatosan és gyorsuló ütemben emelkedett, s júliustól havi 50 milliárd forint körüli szinten állandósult (1.6. ábra). 2000 előtt a lakáshitelek igénybe vétele nagyon alacsony volt, éve szinten jellemzően 10 milliárd forint alatt maradt. A lakásépítési hitelekhez való kedvezőbb hozzájárulás és a szociális támogatások ismételt bevezetésének az eredményeként ez 2000-ben már 61,6, 2001-ben pedig 143,8 milliárd forintra emelkedett.

2002-ben viszont a lakosság 457 milliárd forint összegben vett fel lakáshiteleket, ami az előző évnek több mint háromszorosa.

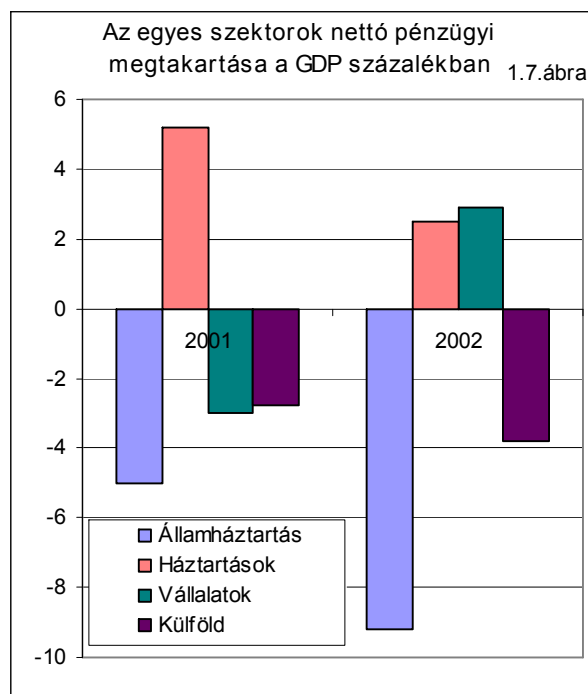
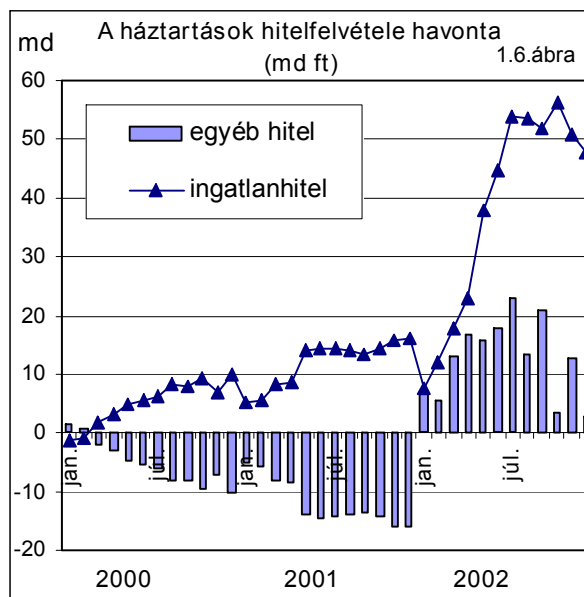
A fokozott hitelfelvétel egyértelműen a jelzálog-hitelek állami kamattámogatásának a használt lakásokra való 2002. márciusi kiterjesztésével van összefüggésben. Az 1.6.ábrából világosan nyomon követhető, hogy március óta a lakáshitelek összege rohamos növekedésnek indult. Nem világos azonban, hogy hová tűnt a felvett hitel összege. A használt lakás vásárlásakor ugyanis a tranzakció jellemzően „szektoron belül marad”, azaz a vételárat + a hitelt egy másik háztartás kapja meg, amelynek a megtakarításai között legalábbis a hitel összegének (kivéve, ha a kapott összeget új ingatlan megszerzésére fordítja) meg kellene jelennie. Ez azonban nem történt meg, sőt – mint láttuk – a lakosság bruttó megtakarításai – a jövedelmek ugrásszerű emelkedése ellenére – nominálisan is alig nőttek, s az új lakások építése (vagy legalábbis engedélyezése) sem mutat ugrásszerű növekedést.

A háztartási szektor megtakarításainak szerepe a nemzetgazdaságban

A háztartási szektor megtakarításai valamennyi országban a nemzetgazdaság pénzügyi egyensúlyának egyik fontos pillérét képezik. A gazdaságok túlnyomó többségében a költségvetés deficitese, s a vállalati szektor is nettó beruházó. Ezt a háztartások nettó megtakarításai kompenzálják, azaz ennek a szektornak a megtakarításai teszik lehetővé, hogy az előbbi két szektor nettó hitelfelvételét ne kizárólag a külföld finanszírozza. Másként fogalmazva: ha a háztartások nettó megtakarítása csökken, akkor az – az egyéb szektorok megtakarítói pozícióit változatlanul tekintve – a folyó fizetési mérleg romlásával jár.

2002-ben azonban az a paradox helyzet állt elő, hogy miközben a lakosság nettó megtakarításai jelentősen csökkentek, az államháztartás deficitje pedig rohamosan nőtt (megközelítette a GDP 10%-át), a vállalati szektor, amely jellemzően hitelfeltevő – a beruházások visszaesése következtében – nettó megtakarítóvá vált. Ez az egyes szektorok megtakarítói pozícióinak kedvezőtlen átrendeződését jelzi.

Publikáció esetén kérjük, hogy elemzésünkre az alábbiak szerint hivatkozzon: Gazdasági Havi Tájékoztató, 2003/Március, MKIK GVI, Budapest.

Számításaink szerint, amennyiben a háztartások nettó megtakarítási hajlandósága legalább az előző évvel azonos lett volna, akkor a jelentősen növekvő jövedelmekből 400-450 milliárd forinttal több nettó megtakarítás képződött volna. Ekkora összeg hiányzik tehát a nemzetgazdasági megtakarításokból.

Készítette: Palócz Éva